Actieplan
Energieneutraal Lage Zwaluwe

Opgesteld door werkgroep Lage Zwaluwe

Datum: juni 2021

Werkgroep Lage Zwaluwe

Wij staan voor duurzaamheid en leefbaarheid. We willen graag onze dorpsgenoten enthousiasmeren, informeren en betrekken bij alles wat met duurzaamheid te maken heeft. We willen leuke en inhoudelijke activiteiten organiseren om dit mogelijk te maken. Wij willen betrokken zijn bij de ontwikkelingen binnen onze gemeente. Daarbij is het van belang te benoemen dat we met de gemeente willen praten en onze input willen leveren maar dat we nu niet namens ‘de’ inwoners kunnen spreken.
We zetten ons in om ons draagvlak en achterban te vergroten en om een goed beeld te verkrijgen van wat er in Lage Zwaluwe speelt. Wij luisteren naar de ideeën en suggesties van het dorp en gebruiken dat als input voor activiteiten en overleg met gemeente. Er kan pas sprake zijn van ‘spreken namens inwoners’ als er een democratisch proces is en een democratische vertegenwoordiging.

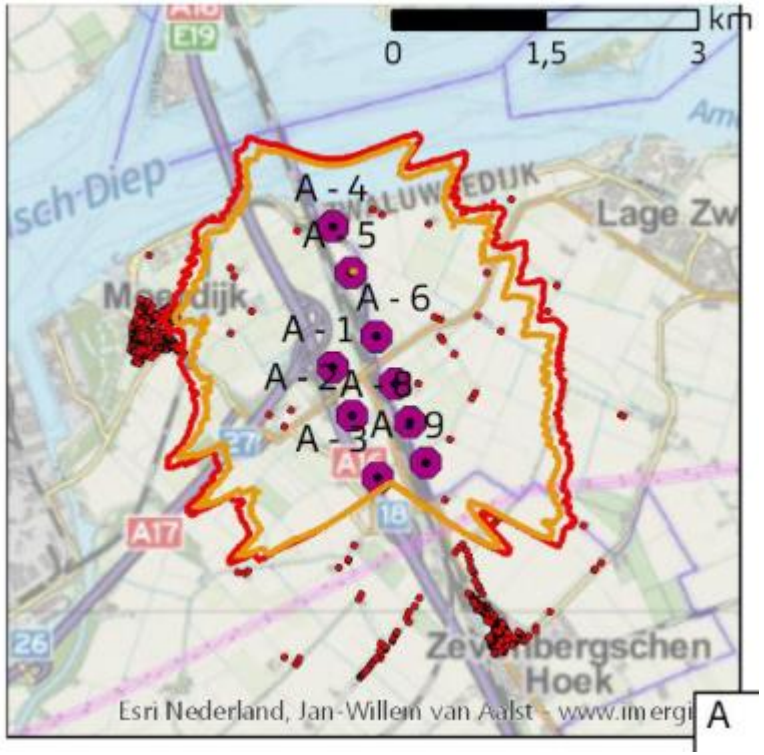
Energieneutraal Lage Zwaluwe

Lukt het om ons dorp energieneutraal te krijgen in 2040? En in 2050?

Ja, afhankelijk van de definitie. Ja, als je de definitie beperkt tot elektra en gebouwd, zoals de opdracht is van de gemeente aan de werkgroep, dan is ons dorp energieneutraal op het moment dat de zes windturbines die nu in Lage Zwaluwe worden gebouwd, stroom opwekken. Die zes windturbines leveren veel meer energie op dan dat we verbruiken binnen het dorp.
Daarmee is echter ons grotere doel niet bereikt, we vinden het belangrijk om bij te dragen aan de doelen rondom duurzaamheid en leefbaarheid. We zetten ons daarom in om extra kleinschalige opwek te realiseren (zoals we dat al gedaan hebben met één boeren dak met de Coöperatie Opgewekt Drimmelen) en stimuleren energiebesparende maatregelen. Daarbij zijn wel een aantal uitgangspunten van belang.

Lage Zwaluwe heeft met de 5 windturbines al een bovenmaatse inspanning qua lasten geleverd. We willen niet meer belastende ontwikkelingen op ons grondgebied. We willen dat het geld dat beschikbaar komt van de windturbines ingezet wordt voor duurzaamheidsontwikkelingen in Lage Zwaluwe. We willen zelf de regie daarover.

1. Aangezien er al vijf windturbines binnen de grenzen van ons dorp geplaatst worden, en we dus een hele grote bijdrage leveren aan de duurzame energie voor de volledige gemeente, willen we geen extra grootschalige opwek (wind of zon) in ons dorp. We willen ons mooie Zwaluwse landschap niet verder vol zien druppelen met windturbines of zonne-energiecentrales op land!
2. De lasten van de 9 te plaatsen windturbines (ook nog 4 van Moerdijk) liggen bij Lage Zwaluwe en dus willen we ook de lusten. Wij willen binnen ons dorp zelf aan de slag, mits er schriftelijke bevestiging komt dat de gelden van windturbines inderdaad voorrang krijgen in Lage Zwaluwe. Dat de eerlijke verdeling lasten en lusten concreet wordt. We zijn ervan overtuigd dat wij, en de rest van Zwaluwenaren met de juiste begeleiding en hulpmiddelen mooie duurzaamheidsprojecten kunnen realiseren.
3. Als gemeente Drimmelen echt voorop wil lopen, kan de gemeente zich onderscheiden door juist een Bottom-up proces uit te voeren. In plaats van, van bovenaf allerlei ambities en ontwikkelingen over ons dorp uit te storten. Als de ambities samen geformuleerd worden, kunnen vanuit draagkracht in de dorpen grote stappen gezet worden.
4. We benutten de kennis en bestaande netwerken in ons dorp en bouwen voort op bestaande initiatieven zoals ‘zon op (andermans) dak’. De werkgroep wil graag samen met het dorp zoeken naar goede mogelijkheden, maar kan nu niet namens alle inwoners van Lage Zwaluwe spreken. Daarvoor is een democratisch proces nodig.
5. In het kader van de klimaatwet is de opgave gericht op CO2 reductie en niet alleen beperkt tot energie, elektriciteit en warmte in gebouwde omgeving. Dus we willen ons richten op energiebesparing, groen planten en vergroten biodiversiteit.

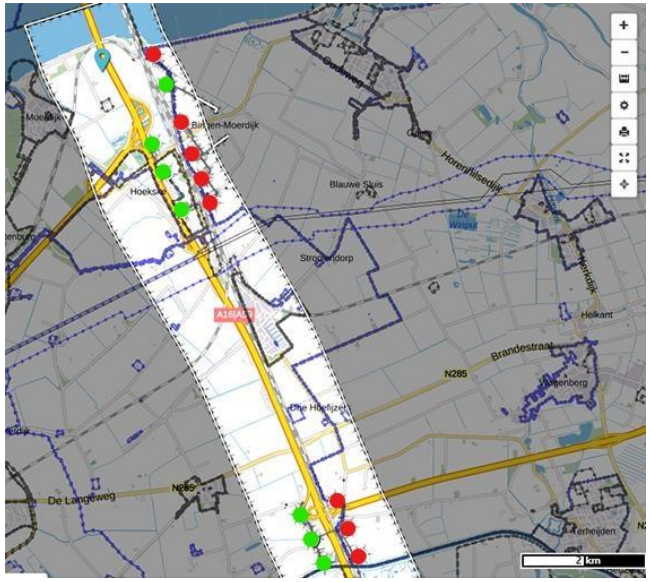

Afbeelding 1: Slagschaduwcontouren van de boven- en ondergrens (bovengrens is rood, ondergrens oranje)

Dilemma’s en vraagstukken

Welke dilemma’s en vraagstukken zien we daarbij die we de gemeente willen meegeven?

a) Zowel voor elektriciteit als voor warmte: Eerst zorgen voor draagvlak, niet te hard lopen, we missen het zorgen voor draagvlak. Hoe draagvlak vinden? In gesprek gaan met mensen, scharrelambtenaar, ambassadeurs. Toepassen 7 succesfactoren (zie pagina 9).
b) Inwoners hebben een ongelijke positie t.o.v. (grote) bedrijven en overheden
c) Inwoners komen vaak pas in beweging als er financiële verplichtingen komen of de leefomgeving aangetast wordt.
d) Er is te weinig geld voor maatregelen bij de inwoners
e) Er is te weinig inzet op verduurzaming van bedrijven op bedrijventerreinen, geen tot zeer weinig zonnepanelen op daken bedrijventerreinen.
f) Er is te weinig budget voor maatregelen bij gemeenten.
g) Hoe ga je de CO_2 uitstoot verminderen, als je alleen maar bezig bent met energieverbruik en opwek.

Afbeelding 2: Windturbines gemeente Drimmelen (in Rood).

Verminderen elektriciteits- en warmtevraag

Hoe kunnen we in ons dorp de toekomstige elektriciteits- en warmtevraag verminderen?

Om duurzaam te kunnen leven, zouden we minder energie moeten gebruiken en beter voor onze leefomgeving moeten zorgen. We zien dat er in Lage Zwaluwe vaak nog te weinig kennis is van de stappen die gezet kunnen worden voor het besparen van energie. Daarom zetten we in op:

a) Bewustwording rondom de besparing van energie.
b) Isolatie. Door een plan te laten opstellen waarin de eerste stappen zijn opgenomen voor de isolatie van verschillende woningtypen. Op die manier kunnen mensen zelf bekijken welke maatregelen ze in hun woning kunnen nemen.
c) Mogelijke verbreding richting alternatieve warmtevoorziening. De warmtevoorziening vraagt veel energie en met de loskoppeling van het aardgasnet moeten hiervoor alternatieven komen. Een deel kan opgevangen worden met alternatieven op basis van elektriciteit. Daarnaast doet Behoud Zwaluws Landschap al onderzoek naar aquathermie.
d) Zonnecollector/zonneboiler, die staat in geen enkel rapport, deze nadrukkelijk opnemen als eenvoudige oplossing voor warm watervoorziening.

Benutten potentie kleinschalige opwek

Naast dat we de kleinschalige opwek graag op daken zien, hebben we een aantal punten waar we op in zetten.

a) Het ‘zon op andermans dak’ traject loopt op dit moment goed en we zetten ons in om dit verder uit te breiden.
b) De regelgeving rondom het realiseren van zonnepanelen op monumenten en beschermd stadsgezicht zou versoepeld moeten worden zodat deze gebouwen ook verduurzaamd kunnen worden.
c) Bij nieuw te bouwen woningen moet er rekening gehouden worden met de ligging van het dak zodat daar zonnepanelen op geplaatst kunnen worden tegen een zo goed mogelijk rendement.
d) Het is niet voor iedereen financieel haalbaar om zonnepanelen op dak te plaatsen, het zou inzichtelijker moeten zijn wat voor financieringsmogelijkheden er zijn voor het plaatsen van zonnepanelen op dak (niet alleen leningen).
e) Er kan nog meer bewustwording komen over de rol van zonnepanelen op dak voor het realiseren van opwek in Lage Zwaluwe. Daarom hebben we in ons dorp een zonnepanelen ‘tel actie’ georganiseerd. Op die manier hebben we meer data verzameld over de hoeveelheid opwek in ons dorp. Ook was het een manier om meer dorpsgenoten te spreken over de verduurzaming van Lage Zwaluwe.

Acties

Welke oplossingen, acties en maatregelen zijn er te bedenken in ons dorp?

We zien acties op twee sporen. Een **participatief spoor** waar we aan de slag gaan om onze dorpsgenoten bewust te maken van de energietransitie en de kansen en uitdagingen daarvan. En waarbij we willen ophalen wat onze dorpsgenoten belangrijk vinden, welke projecten we kunnen realiseren. Daarnaast voorzien we ook een spoor met **inhoudelijke acties**.

We zijn als werkgroep twee keer actief het dorp in getrokken en hebben gesprekken met inwoners gevoerd. Eén keer bij het bezorgen van de kaartjes en een andere keer bij de actie “zonnepanelen tellen”.

Inhoudelijke acties

- Realiseren van concrete zaken zoals bijvoorbeeld deelauto’s, buurtbatterij, aquathermie of andere behoeften in een wijk.
- Het planten van zoveel mogelijk groen en het vergroten van de biodiversiteit voor het afvangen van CO_2
- Jonge generaties een stem geven (lees onze(klein) kinderen). Het gaat over hun toekomst.
- Mensen die nieuwbouwen of verbouwen helpen, die zijn er mee bezig. Gemeente kan helpen, want die verlenen vergunning.
- Ook andere duurzaamheidszaken realiseren en die verbinden met energie/warmte

Afbeelding 3: tijdens de flyer actie in Lage Zwaluwe

Afbeelding 4: de Flyer voor Lage Zwaluwe

Participatie

Hoe organiseren we de participatie in ons dorp? Wat hebben we daarvoor nodig?

Wat hebben we nodig:

- Informatie en gelegenheid om plannen met elkaar en gemeente te bespreken, voordat er iets gepland wordt. We willen meegenomen worden in voortraject van beslissingen.
- Openheid.
- Goede samenwerking met gemeente zoals beschreven in de “7 succesfactoren voor een haalbare en betaalbare warmtetransitie”.
- Wij willen dat er een proces gevoerd wordt en dat er teruggekoppeld wordt.
- Een scharrelambtenaar, die in de wijken aanwezig is en weet wat er speelt in het dorp en de leefwereld inwoners kent.
- Financiële middelen om het werk mogelijk te maken.

Acties participatie:

- De nieuw te ontwikkelen centrumvisie voor Lage Zwaluwe kan een middel zijn om participatie vorm te geven en duurzaamheids/energie projecten in mee te nemen.
- Doordat we acties organiseren komen we met meer/andere mensen in gesprek. We vragen deze mensen om een bijdrage te leveren aan onze activiteiten. Sommigen zullen willen deelnemen aan de werkgroep maar anderen willen misschien op een andere manier bijdragen. Op deze manier organiseren we een flexibele schil van meelezers, meedenkers en meedoeners om ons heen.
- In gesprek met inwoners bepalen wat ze in hun wijk en in het dorp willen realiseren.
- Door concrete zaken te realiseren met een wijk en in het dorp, betrekken we inwoners en “staat er iets” na 2 jaar.
- Scharrelambtenaren in de wijk, die in contact met burgers gaan, werken, gesprekken aangaan.
- Toepassing sociale innovatie duurzaamheid door middel van de “7 succesfactoren voor een haalbare en betaalbare warmtetransitie”

De 7 succesfactoren

voor een haalbare en betaalbare warmtetransitie

1. **De gemeente werkt in het belang van de inwoners.** Als de focus voornamelijk op de energietransitie ligt, leidt dit niet tot een breed gedragen enthousiasme onder de inwoners. De meeste wijken kennen andere uitdagingen. Richt je daarop.
2. **In de buurt komt alles samen**. Er is continu contact en uitwisseling nodig tussen gemeente en bewoners. Daarvoor moet de gemeente de buurten in. Daar komt alles samen: het energiesysteem, de voorzieningen, bedrijvigheid, interactie, maar ook de wensen en dromen van mensen.
3. **Organiseer een bondgenoot voor de bewoners die aan de slag willen.** Behalve via “scharrelambtenaren” kan de gemeente inwoners vooruit helpen met een bondgenoot. Dit is een onafhankelijke deskundige die inwoners kunnen vertrouwen. Hij/zij helpt hen op basis van kennis en ervaring bij het maken van een plan voor een comfortabele, gezonde, veilige en betaalbare woning die ook nog duurzaam verwarmd wordt.
4. **Het beste plan maakt de bewoner zelf.** Vele inwoners willen wel energiemaatregelen nemen, maar het ontbreekt vaak aan inzicht om een goed plan op te stellen. De bondgenoot kan hier een rol spelen. Met een onderzoek en een keukentafelgesprek schetst hij een goed beeld van de huidige situatie en de mogelijkheden.
5. **Vertraag om te versnellen.** Van niks naar aardgasvrij is een stap die voor veel gezinnen veel te groot is om in één keer te zetten. Geef daarom ruimte voor een stapsgewijze aanpak.
6. **Organiseer betaalbaarheid en wees eerlijk over geld.** Breng de financiële consequenties per woning goed in beeld. Wees eerlijk over de (on)mogelijkheden om de investering terug te verdienen uit een besparing op de energiekosten.
7. **Goed voorbeeld doet volgen.** Als in de buurt gestart wordt door een bewoner volgen er vaak meer. De combinatie buurt- en bondgenoot is goud waard. Als je die kunt koppelen aan de juiste technische en financiële kennis, kun je meters maken.

Bron: De 7 succesfactoren voor een haalbare en betaalbare warmtetransitie
https://publicaties.brabant.nl/warmtetransitie/overzicht/

Zonnepanelen tellen: resultaten

De werkgroep heeft een zonnepaneel telactie georganiseerd in om actuele informatie op te halen over het aantal zonnepanelen in Lage Zwaluwe en om meer bewustwording te creëren over duurzaamheid. Deze dag is zeer succesvol verlopen. De eerste resultaten zijn:

- Een zeer compleet beeld van de hoeveelheid zonnepanelen op daken in Lage Zwaluwe
- Bericht in het Carrillon met aandacht voor de actie;
- 23 inwoners hebben hun data gestuurd per mail;
- 17 mensen hebben gewandeld en geteld en ondertussen over duurzaamheid in het dorp gesproken;
- Het spandoek heeft een week op een zichtlocatie gestaan, waardoor de actie zichtbaar was

Eerste conclusies (wat valt op):

- Geen panelen op huurwoningen, terwijl die op dit moment door Woonvizier gerenoveerd worden/zijn.
- Geen panelen op loodsen op bedrijventerrein
- Geen panelen op woningen in het dijklint aan de “zonkant” i.v.m. beperkingen beschermd dorpsgezicht.
- Nieuwbouwwijk aardgasvrij en alle huizen zonnepanelen.

Afbeelding 5: opzetten spandoek

Afbeelding 6: afsluitende bijeenkomst met inwoners

Afbeelding 7: spandoek op zichtlocatie

Warmtetransitie

We zetten de eerste stappen naar de Transitievisie Warmte door nu:

Isolatie integraal onderdeel te maken van de actieplannen.

- In dit actieplan hebben we verschillende acties opgenomen omtrent de bewustwording rondom besparing. De analyse van woningtypen die we graag zouden zien is daarvan een mooi voorbeeld.

In beeld te brengen wat de warmtebehoefte nu en in de toekomst is van het dorp.

- Er is een analyse van de warmtebehoefte, uitgevoerd door HetEnergieBureau. Deze cijfers zijn niet volledig en hierdoor niet helemaal correct. Er is behoefte om de juiste data te verzamelen, dus om meer onderzoek te doen.

In beeld te brengen wat mogelijke warmtebronnen zijn en welke warmtebronnen kunnen worden uitgesloten.

- We zie veel kansen voor aquathermie, door de ligging aan de rivier en de aanwezigheid van een rioolwaterzuivering. Een werkgroep uit Lage Zwaluwe doet hier al onderzoek naar. Daarnaast staan er 6 windturbines van 5,7 MW vlak bij het dorp. Dus we zien elektriciteit ook als mogelijke (aanvullende) warmtebron.
- Omdat het uitgangspunt is geen schade voor de aarde (al wat leeft) en er schone bronnen voorhanden zijn, sluiten we geothermie, biomassa (“groen gas”), mestvergister, restwarmte afvalverbranding en kernenergie uit als warmtebron (en mogelijk andere die we nu over het hoofd zien).
- We staan open voor nieuwe andere schone ontwikkelingen, zoals waterstof.

Warmtetransitie

Visie van de werkgroep op de warmtetransitie
Tot 2030 zou de gemeente zich moeten richten op het aardgasvrij maken van nieuwbouw en bij verbouwing voor de inwoners die dat willen (en kunnen betalen). Nieuwe wijk in Lage Zwaluwe is/wordt momenteel aardgasvrij gebouwd. Deze betreft een flink aantal woningen. Het is van belang om te leren van de ervaringen die hier worden opgedaan. Om een aanpak te ontwikkelen voor de rest van Lage Zwaluwe is het van belang om in gesprek te gaan en te blijven met inwoners (aan de hand van het proces zoals beschreven in de 7 succesfactoren zie pagina 9). Daarnaast moet er onderzoek gedaan worden naar de behoeften van de inwoners, nieuwe warmtebronnen en manieren van warmtetransport. We zien ook een belangrijke rol voor de woningstichting in deze eerste fase en zouden graag zien dat bedrijven worden gestimuleerd (verplicht) om de nieuwbouw en verbouw aardgasvrij vorm te geven. Na 2030 kunnen we de geleerde lessen gaan toepassen. Tot 2030 zetten we dus in op het opdoen van zoveel mogelijk kennis. Bijvoorbeeld door te leren van de aanpak van TEC.

Visie: geen-spijt maatregelen nemen
- Voorop staat dat het een versterking is van het leefmilieu (zorg voor de aarde) en dat het woonruimtemogelijkheden voor jongere generaties oplevert.
- Gericht op lokale energievoorziening, onafhankelijk en divers
- Geen verstoring van ondergrond, met risico op vervuiling (geothermie)
- Niet het verbranden van biomassa, want biomassa is nodig voor bodem en luchtkwaliteit en biodiversiteit. Geen planten verbranden.

Route: leren door te doen, visie voorop.
- Tot 2030 kleine stappen en leren van wat er wordt uitgevoerd. In 2030 weten we zoveel meer dan nu.
- Vanaf 2030 implementatie van pilots voor de gemakkelijk toe te passen woningen
- Onderzoek alternatieven voor de moeilijkere objecten

Alternatieve bronnen
- Rivierwater (vgl. TEC) gecombineerd met elektra van windturbines A16 (i.p.v. biomassa TEC)
- Rioolwater zuivering en gemalen gecombineerd met elektra van windturbines A16 of evt. grote daken

Wijkuitvoeringsplannen
- Starten met nieuwbouwwijk Lage Zwaluwe

Vervolgonderzoek

Waar zien wij kansen binnen ons dorp of i.s.m. andere dorpen op andere vlakken (innovatie,. mobiliteit etc.) die we verder willen laten onderzoeken?

Voor vervolgonderzoeken zien we kansen. Een aantal trajecten zijn al gestart andere zijn mogelijke opties voor de toekomst. We hechten ook aan onderzoeken, door te doen. Liever een concrete pilot opzetten dan theoretische studies.

a) Onderzoek naar financieringsbronnen voor het planten van groen en verhoging biodiversiteit voor CO_2 balans.
b) Pilot aquathermie in Lage Zwaluwe.
c) Aansluiten bij onderzoek naar waterstof (Wagenberg, gemeentebreed).
d) Gebruik maken informatie uit enquêtes omgevingsvisie en geluk. Eventueel nieuwe enquête speciaal voor Lage Zwaluwe.
e) Juiste actuele data verzamelen over energieverbruik en opwek en over CO_2 uitstoot en opslag.
f) Zonnecollector/zonneboiler opnemen als eenvoudige oplossing voor warm watervoorziening in vervolgonderzoeken.
g) Onderzoek naar de eerste stappen voor de isolatie van verschillende woningtypen.

Toekomst werkgroep

Hoe willen we na mei samenwerken als werkgroep? Willen we ook mee gaan denken over de warmtetransitie en mee gaan draaien in het proces van de Transitievisie Warmte?

Alle werkgroep leden zijn zeer betrokken bij en enthousiast over duurzaamheid en besteden er als vrijwilliger veel tijd aan. We willen graag het plan van aanpak verder gaan uitvoeren voor ons dorp, mits:

- Er duidelijkheid komt over de opgave. Duidelijkheid of (en in hoeverre) de opbrengst van de windturbines in Lage Zwaluwe toegerekend worden aan de opgave van Lage Zwaluwe. Wij willen zelf mee kunnen praten over de definitie van de opgave.
- Dat een zo groot mogelijk deel van de van de opbrengst van de windturbines op grondgebied van Lage Zwaluwe wordt besteed aan projecten in Lage Zwaluwe en wij in het dorp zelf de regie hebben over welke projecten en de uitvoering.
- Lage Zwaluwe gevrijwaard wordt van grootschalige energieopwekking en industriële ontwikkelingen op het grondgebied.
- De voorstellen en suggesties die we doen in dit plan van aanpak kunnen rekenen op steun van de gemeente, doordat er budget en ondersteuning voor beschikbaar gesteld wordt door de gemeente.
- De gemeente de inwoners van Lage Zwaluwe bij ontwikkelingen en visievorming over (ruimtelijke) ontwikkelingen op het grondgebied vroeg in het proces informeert en een participatief proces volgens de 7 stappen organiseert.

Wij willen hier onze waardering uitspreken voor de betrokkenheid van Thomas van der Pluijm, die als ambtenaar van de gemeente in dit proces met ons opgetrokken is. Zijn informatieverstrekking en betrokkenheid was een steun voor onze werkgroep.